

Witte wolkjes en krullerige haren

Rond 1500 liep de kunst in Noord-Nederland ver achter bij de Zuidelijke Nederlanden. Maar in een werkplaats aan de Amsterdamse Kalverstraat zorgde Jacob van Oostsanen voor kunstwerken op hoog niveau.

TEKST Sandra Kooke

Vergeet het wonderige Alkmaar, ties. Maar Maria Magdalena klopt niet met haar vergeet de vele bezoekers van de tentoonstelling, vergeet de irritante Gregoriaanse muziek die onophoudelijk over je uitgestort wordt en stap in de wereld van Jezus en Maria Magdalena. Het is zo'n dag waarop de hemel blauw is met wat witte pluimwolkjes. Je ruikt het frisse gras, je hoort de bomen ruisen, vogels dartelen door de lucht. Daar zit Magdalena op haar knieën met haar handen innig gevouwen. De tranen stromen over haar wangen. Je zou de druppeltjes weg willen vegen, je zou willen horen hoe de zojuist uit het graf verrezen Jezus haar troost. Al zegt hij 'Noli me tangere', 'Raak me niet aan'.

'Noli me tangere' is een van de topstukken van Jacob van Oostsanen, aan wie een tentoonstelling wordt gewijd in het Amsterdam Museum en in het Stedelijk Museum Alkmaar. Met bruiklenen uit Europa en Noord-Amerika is een zeldzaam goed overzicht van zijn oeuvre samengesteld. Ook zijn pas gerestaureerde gewelfschildering in de Alkmaarse Sint Laurenskerk is in het kader van deze tentoonstelling te zien.

Het schilderij is heel typerend voor wat Van Oostsanen maakte. De krullerige haren van Jezus -in losse haartjes schijnbaar getekend -de pluimwolkjes, de bloeiende weegbree aan de voeten van Jezus, de spectaculaire jurk van Magdalena, de vele kleine scènes op de achtergrond van het schilderij -we zien het allemaal terug in andere werken. Net als zijn tekenachtige stijl - zie de wat viezige teennagels van Jezus.

Van Oostsanen (1470-1533) is een kunstenaar op het kruispunt van Middeleeuwen en Renaissance. De voorstellingen doen vaak denken aan schilderijen die bijna een eeuw eerder in Vlaanderen werden gemaakt door meesters als Rogier van der Weyden en Jan van Eyck. Individualistische gelaatstrekken ontbreken vaak, maar het werk zindert van de mooie details: de natuur, de huidskleur van mensen, landschappen en steden in de verte.

Toch zie je al langzaam Renaissance kenmerken opdoemen. Zo is Jezus in 'Noli me tangere' al echt een mens van normale propor-

ties. Maar Maria Magdalena klopt niet met haar kippennekje en kleine, ronde borstjes. Ook zie je soms de elegante, maar onwaarschijnlijke verdraaiingen van het lichaam die bij het-ook uit Italië overgewaaid - maniërisme horen, zoals bij de vrouwen bij het graf, links op 'Noli me tangere'. Nog weer later krijgt een stal in Bethlehem klassieke versieringen: typisch Renaissance.

Het is de tijd waarin de Italiaanse verworvenheden -centraalperspectief, studie van de anatomie, nabootsing van de klassieke oudheid, harmonieuze compositie- via mensen als Albrecht Dürer en Jan Gossaert de Nederlanden bereiken. Maar het Noord-Nederland van Amsterdam is moeilijk te bereiken. De vernieuwingen dringen daar langzamer door dan in de zuidelijke Nederlanden. Van Oostsanen is zeker geen voortrekker geweest.

Toch is het grotendeels topwerk dat in zijn werkplaats aan de Kalverstraat in Amsterdam

Je zou de druppeltjes weg willen vegen van haar wangen, je zou willen horen hoe de zojuist verrezen Jezus haar troost

tot stand kwam. Hoe goed Van Oostsanen met verf om kon gaan, zie je bijvoorbeeld aan het doorzichtige zalfpotje van 'De heilige Maria Magdalena' uit 1519. Wat een sieraden en wat een prachtige haren heeft ze. Ook de helm van David op 'David en Abigaïl' glanst je tegemoet. In de hemel kijkt God goedkeurend toe, met Maria en Johannes de Doper aan zijn zijde - een anachronistisch foutje van de schilder.

Ook kwam Van Oostsanen met nieuwe Bijbelse thema's om te verbeelden. David en Abigaïl was al een origineel idee, maar wie had ooit een schilderij gemaakt van Saul die de heks bezoekt die hem voorspelt dat David hem voorbij zal streven. En wat te denken van een Heilige Geest in de vorm van een engel met regenboogvleugels in plaats van een duif.

Overigens maakte Van Oostsanen ook veel

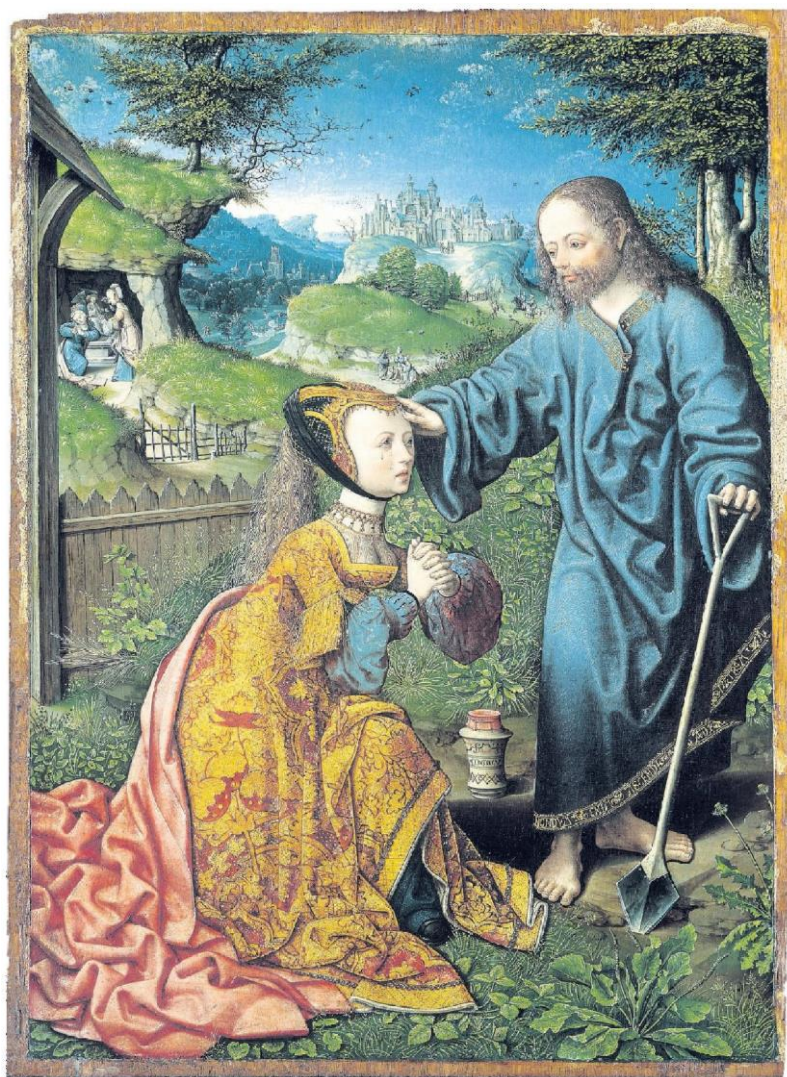
houtsneden, die als wanddecoratie dienden. Spectaculair is zijn aartsengel Michael die met een elegant gedraaid lichaam een draak verslaat. Met deze grote houtsneden – sommige wel 2 meter lang – bereikte hij internationale roem.

In de werkplaats aan de Kalverstraat – ter hoogte van nummer 62 – werkte Van Oostsanen met een grote groep medewerkers, onder wie zijn zonen, schoonzoon, kleinzoon en leerlingen zoals Jan van Scorel. Zijn broer had een atelier in Alkmaar. Aan de niveaoverschillen in

de werken is te zien dat er heel wat verschillende handen in de werkplaats actief waren. Toch is het de musea in Alkmaar en Amsterdam gelukt om overtuigend te bewijzen dat Van Oostsanen een topper in zijn tijd was.

De tentoonstelling 'Van Oostsanen- de eerste Hollandse meester' is tot en met 29 juni te zien in het Amsterdam Museum en Stedelijk Museum Alkmaar. www.amsterdammuseum.nl of www.stedelijkmuseumalkmaar.nl.

Jacob van Oostsanen schilderde rond 1500 in Amsterdam. Zijn werk vormt een verbinding tussen Middeleeuwen en Renaissance.

'Noli me tangere' (1507): een van de topstukken van Jacob van Oostsanen.
COLLECTIE STAATUCHE MUSEEN KASSEL

